

CONTEMPORANUL

Revistă științifică și literară
iese de două ori pe lună,
redactor, *Ioan Nădejde*.

No. 9 an. III.

Iași 1883.

Privim ca abonați pe D-ții ce vor bine vroi a primi
două numere unul după altul.

POEME ÎN PROZĂ

de

Ivan Turghenief

Vom traduce cite-va din bucățelele publicate sub acest titlu în nemțeste și în franțuzeste. Originalul rusesc purtă titlul de *Senilia*. Mai întâiu au fost publicate în „Vestnic Europi,” apoi au fost traduse. Autoriul, cum au auzit firește cetitorii noștri, a murit anul acesta și a fost îngropat la Petersburg. Iubirea poporului cult rus s'a dovedit prin aceea că l'a însoțit la mormint în număr nespus de mare. — Noi nu vom traduce una după alta, ci cum am spus, vom alege cite-va spre a dà, celor ce nu știu, o idee de talentul lui Turghenief.

Spinzurați-I.

Ieră în anul 1803 — așa începù un cunoscut vechiù al mieù — ce-và innainte de bătaiea de la Austerlitz. Regimentul, în care slujeam ca ofțeriù, se așezase în Moravia.

Ne ieră aspru oprit să supărăm sau să apăsăm pe locuitori; ne priveau și așa chioriș, de și le ieram aliați.

Aveam un băietan, un fost rob al mamei, cu numele Iegor. Ieră om cinstit și bun; îl cunoșteam din tinerețe și mă purtam cu dînsul ca și cu un prieten,

Într'o zi se iscară în casa, în care locueam, sf dă și strigăte: gazdei i se furaseră două găini, și învinuea pe băietanul

de la mine de furtașag. Iel se apăară, mă aducea pe mine martor.... — „Si fure Iegor Avtamonov.“ Ieu încredințai pe gazdă de cinstea lui Iegor, dar iea nu voiea să înțeleagă.

Se auziră atunci pe uliță lovituri de copite: comandantul cu suita lui venea.

Mergea la pas, un bărbat gros și scurt; fața-i ieră întuneată, epoletele îi cădeau pe piept.

Femeea îl văzù — se aruncă înaintea calului, căzù în genunchi — și începù cu părul despletit și fluturiad a învinovați pe Iegor, arătându-l cu degetul.

„Domnule general!“ — striga iea — Măriea voastră! Hotăriți! Ajutați-mi! Mintuiți-mă! acest soldat m'a prădat!“

Iegor stătea în pragul ușei, drept ca lumina cu chepiul în mână, cu pieptul înaintea, luase poziția soldatului ca o sentinelă — și nici nu cricnea! Se buimăci, că acolo în mijlocul uliței se opriră atîția generali, îl înmărmurî nenorocirea amenințătoare — destul că Iegor al mieu stătea locul clipea din ochi și ieră alb ca crida!

Comandantul aruncă o căutătură în fugă asupra lui, plin de nemulțămire, și strigă furios: — Și? stă ticălosul ca un stîlp și rînjește dinții! Dintr-o parte în adevăr ar fi crezut cine-va că rîdea omul.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Apoi zise comandantul scurt: — Spînzurați-l! — Dădù cu șporii în cal și porni — întâiù la pas încet — apoi în trap iute. Toată suita îl urmă; numai un adiutant se întoarse pe șea și aruncă lui Iegor o cautătură răpede

A nu ascultă ieră peste puțină... Iegor fu luat și dus la spînzurătoare.

Acum să făcù galbăn ca un mort — numai de două, trei ori mai strigă cu greutate: „Tătuca! Tătuca!“ și apoi încet de tot: „Domnezeu știe — n'am furat ieu!“

Plîngea amar, foarte amar, cînd se despărți de mine. Ieram desnădejdit. — „Iegor! Iegor! — strigăi ieu — de ce n'ai zis nici un cuvînt generalului.“

„Domnezeu știe, n'am furat ieu“ — r. petă nenorocitul plîngînd cu suspine. — Chiar femeiea se înspăimîntă. Nu se așteptase la o judecată așa de aspră și începù a se bocî! Ruga pe toți și pe fie-care să-l ierte, că a găsit găinele, că chiar iea va lămuri toate... Firește că nu aduce nici un folos. Obiceul r-zboiului, Domnule! Disciplina! — Femeiea urlă din ce în ce mai tare.

Iegor pe care popa îl spovăduise, se împărtăși, și se întoarse spre mine:

„Spuneți-i Măriea voastră, că să nu-și mai facă supărare.... Am iertat-o.“

Cunoscutul meu repetă aceste vorbe din urmă ale slugei sale și rosti încet : „Ieroguşca, Ieroguşca, dragul meu, tu suflet curat!“ — și lacrimi îi curgeau pe obraji bătrânului.
August 1879.

Pieirea lumii.

Un vis.

Mi se părea că eram în Rusia, într'o singurătate îndepărtată, într'o casă țerănască. Odaiea ieră mare, scundă, cu trei ferestre; pereții văruiți; nu ieră nemică în lăuntru. Dinaintea casei o cîmpie întinsă, care se tot plecă și se pierdea în depărtare : ceriul plumburiu atirna de a supra ca o perdea.

Nu-s singur; mai sînt vre o zece oameni în odaie, simplu îmbrăcați; tăcuți se primblă în coace și în colò, mergînd în virful degetelor. Se feresc unul de altul și totu-și își aruncă neîncetat priviri îngrozite.

Nime nu știe, pentru ce a venit în casa aceasta și cine-s ceilalți. Pe obrazul fie-căruia se vede grija și descurajare..... unul după altul merg la fereastră și se uită cu băgare de samă afară, pare-că ar aștepta ce-va de acolò.

Apoi pășesc ieară-și încet în coace și în colò. Și un băiețel iese între noi; din timp în timp scîncește iel cu glas subțire : „Tată, mă tem!“

Nu mai pot răbdă scîncitul—și încep și ieu a mă teme... De ce ! nici ieu însu-mi nu știu. Dar simt : se apropie o mare, mare nenorocire.

Și băiețelul scîncește și scîncește. Ah, de-am putea fugi de aici ! Prea-î întunecos ! așa de apăsătoriu !... Dar nu-î chip de scăpare.

Ceriul samănă a giulgiu. Nici un vîntișor nu adie... Aerul pare că a murit, ce se va mai întimplă !

De o dată sare băiețelul la fereastră și strigă cu glas plîngătoriu : „Uitați-vă, priviți colò ! Pămîntul s'a prăbușit !“

— „Cum prăbușit ?— Da : mai înpainte ieră diinnaintea casei o cîmpie—acuma stă pe virful unui munte îngrozitoriu !— Bolta ceriului s'a plecat, s'a prăbușit—și înnaintea casei chiar s'a făcut o prăpastie neagră, selbatecă.

Toți se grămădeau la fereastră... Frica ne înghiețà inimile.—

„Vezi colò..., vezi colò !“ șopti vecinul meu.

Și în adevăr, de a lungul întregii, întinsei mărgini a pămîntului se vede din ce în ce mai lămurit, se ridică și cad ieară, moviliți rotunde.

„Marea“ gândirăm toți în această clipală. — „Ne va înghiți pe toți... Dar cum poate marea să crească și să se suie în sus! La noi?“

Si totu-și erește, crește ca un urieș... Nu se mai ridică movilii singuratece în depărtare... Un singur val urieș împrejura tot orizontul, ca un monstru.

Năvălește, năvălește asupra noastră! Aripile de ghieată ale vântului de furtună o aduc, se strînge ca un colos de noui. Tot pământul tremură—și colò, în trupul urieș ce se apropie—acolo pocnește și tună și latră îngrozitoriu din mii de gîtleje...

Ha! ce urlete și ragete! Pământul urlă de frică... cade pe vecie! Toate se înneacă!

Băietul măi scîncește o dată... Ieu caut se apuc pe un tovarăș—dar se varsă peste noi, ne apasă, ne îngroapă, ne duce valul tunătoriu, negru ca corbul, înghițat!

Întunerec.... veșnic întunerec! Și mă trezii, fără resufare.

Mart 1878.

Cersitoriul.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Mergeam pe uliță... un cerșitoriu îmi ieși înaintea, un bătrîn slabănog. Ochiî lăcrămători aprinși, buzele albastrite, hainele numai zdrențe, rani grețoase.... o, sărăciea slufise fără de milă nenorocita ființă!

Întinse la mine mina-i roșă, imflată, necurată.... gemea și gîficia după ajutoriu.

Căutai în toate buzunarele... punga, ceasornicul, portofoliul... le uitasem a casă.

Și cerșitoriul așteptă... și mina-i întinsă tremură.

Ne știind ce să fac, îl apucai de mina necurată, tremurătoare și i-o scuturai tare... „Ieartă, frate; n'am nemică la mine, frate.“

Cerșitorul ridică la mine ochii aprinși; buzele-i albastre zimbiră—și iel îmi strînse mina.

— Bine, frate, ro-ti iel răgușit—și pentru aceasta îți mulțămesc.—Și aceasta-i o pomană, frate.

Înțelesei, că și ieu am primit o pomană de la fratele mieu.

Februar 1878.

(Va urmă).

trad. de G. S.

GĂTEALA.

(urmare)

Nu se știe din ce pricină ie așa de respîndit obiceiul deformării capului. Această obiceiuită întrebuintată mai mult ori mai puțin chiar în unele locuri din Europa, ca în împrejurimele Tuluzei, ieră, după cum se știe, regulă la vechii Aimarași din Peru, ale căror titve de abiea mai samănă a titve omenești. Ba, după cit se pare, ieră o cinste păstrată numai pentru șefi. Un obicei asemănătoriu ieră în America de Nord; aice după ce se naștea copilul, o lună de zile îi apăsau capul între două scînduri și cu niște cordeluțe. Un obicei asemănătoriu ieră la Taiti și în unele insule polineziene, s'a găsit și la Sumatra. Mai la urmă ori cît ar părea de nebune asemenea fapte, totu-și sînt un semn de superioritate; căci trebuiesc privite ca niște încercări prin cari omul cată să-și schimbe firea și persoana după gustul și trebuința sa.

Nu vom spune de cît pentru amintire încă cite-va deformațiuni obiceiuite la unele popoare. Pri'ntre aceste deformații sînt unele cari vin dintr'un gust ciudat de estetică, cum ie închircirea picioarelor la femeieile chineze, cu toate că Chinejii dau acestui obicei și un înțeles erotic. Dar ideile de frumos și de dorinți sexuale merg adesea împreună. Alte ciuntiri ca circumciziunea (tăerea înprejur), infibulațiunea, etc. la început au putut fi numai ca simț estetic mai pe urmă ca religioase. Au vroit unii se deie acestor din urmă ciuntiri un înțeles de igienă; dar barbarii și selbatecii nu se prea îngrijesc de igienă. Ori cum ar fi obiceiul circumciziunei se găsește în țeri foarte deosebite. Circumciziunea totală ie de regulă la musulmanii albi și negri din Africa și Asiea; mai ie încă obiceiuită de Cafri și de Madecai, etc. Se mai amintim semi-castrarea unor triburi hotentote; și să sfirșim repetînd că gustul de ciuntire și de deformare merge micșurîndu-se cu cît omul se civilizază. Iubirea de juvaericale, de straie cu colorii bătătoare la ochi, coafări artistice, pare a fi cea din urmă fază din evoluției gătelei.

Despre juvaieriuri, straiie și coafări.

Zicînd că gustul juvaierilor și al straielor cu colori strălucitoare ie cel mai de pe urmă din gustul gătirei, prin aceasta nu s'a voit a se înțelege că aceste vin după celelalte și încep cînd celelalte sîrșesc. În cea mai mare selbătăcie poți găsi tot soiul de găteală; dar întrebuițarea ciuntirilor și a unsorilor colorate se pierde mai de timpuriu de cît gustul de juvaieriuri. Inse toate aceste obiceiuri pot fi și sînt adesea împreună, fiind că unele ciuntiri sînt a nume născocite pentru a putea purtă mai multe juvaieriuri, cum ie cu bortirea urechilor, a nasului, a buzelor și a obrazului. Așa Eschimoșii își bortesc obrazul pentru a pune un bumb de piatră „bumb de obraz“. Toate acestea nu-î împiedecă de a pune și găteli fără să se ciuntească. Pretutindene, de prin vrîsta pietrei cioplite, omului îi plăcea să poarte coliere, brățele, și a-și încărcă mînele și picioarele cu găteli. Din cea mai de jos civilizație și până în cele mai de sus, domnește acela-și gust; numai materia întrebuițată și lucrul se de sebește. La început se slujesc de scoici bortite și înșirate, de dinți de animale, de bucățele de oase lucrute în feliurite chipuri, de prund colorat și lucrat. Dacă cunosc metalele, apoi aleargă la aramă, la aur, la argint, la cositoriū, la bronz, la fier. Toate aceste juvaieriuri, așa de proaste în ochii civilizațiilor, încîntă pe selbateci și chiar pe barbari. Bărbați și femei poartă pe întrecute; adesea bărbații sînt mai gătiți de cît femeile. Hutton a numărat juvaerurile cari împodobeau pe regele Achanților. Ierau: un colier de aur și de pietre scumpe în țară; pe urmă tecî de aur în năutru cu „safi“ sau talismane; la degete verigi de aur o mulțime, la degetul cel mare și la cel mic castanete de aur; la mîni, la genunche, la glezne, brățare și inele de aur, etc. Pe unde metalele prețioase nu sînt cunoscute, se slujesc de celelalte. La Dincasi, la Bongoși din susul Nilului, femeile își încărcă gitul, brățele, picioarele, cu bucăți de fier, a căror greu-

tate se urcă la 50 de livre. Purtarea juvaerelor nu împiedică alte podoabe de mai puțin preț ca: penele, florile, frunzele, boboșele strălucitoare. Acesta ie un gust care se află la tot neamul omenesc, de vreme ce sărmanele Tasmaniene și femeile din Ceilan poartă orî purtau cochiere de scoici și flori în păr. Ca și elegantele noastre din Europa, femeile selbatecilor celor mai de jos au mintea stăpînită de grija coafării.

Această grijă ie mare la multe popoare și mai cu samă la rasele cu părul creț, care se dă minunat la feliu de feliu de clădiri. Așă unele coafări ale Vitienilor au până la cincî picioare engleze în circonferință. In Africa, o mulțime de călători au fost loviți de minunatele feliuri de coafări bărbătești și femești.

In valea Nigrului, la Ianna, o țară oare-cum civilizată, femeile împletesc așă feliu părul că samănă cu cască unui dragon. Mai cu samă se îngrijesc a-și ridică așă feliu părul în cît să poată se puie tăblițe, diademe, etc. Într'o vreme în Abisinia, coafura bărbaților le slujea ca să-și însemne întîmplările cele mai însemnate. Dacă cineva omorâ orî robea un dușman își făcea o coadă mai mult; și după zece vitejii de acest feliu putea să se gătească la cap după gust. În sfîrșit au obiceiul de a împodobî nu numai capul, dar orî ce poate fi împodobit.

In unele locuri împodobesc până și dinții. De pildă pe o titivă de Daiak s'au găsit șese dinți incizivi bortiți cu îngrijire și vîrită în ieî o vargă de alamă la capăt cu o bombiță. Tot asemenea pămînteniî din India, își acopereau dinții cu o pătură de aur.

Cu cît vieața socială se iscusește, gustul gătelei se schimbă; juvaieriurile sînt mai mici, mai artistice; materia din care is făcute ie din cele mai greu de găsit și mai scumpe.

La urmă, se silesc mai cu samă prin veștminte a se face frumoși. Polenizieniî știeau să bioască roș și galbăn bănele. Pămînteniî din Brazilia își țeseau haine din pene de papagal. La Mauna (insulele Navigatorilor), își țeseau

din frunze de palmieri și felurite stoffe colorate. În sfârșit gustul colorilor bătătoare la ochi, ie cu atita mai mult întrebuințat la veștminte cu cît rasa ie mai selbatecă. Se știe ce însemnătate mare avea purpura în vechimea clasică. Homer îmbracă pe Ulis cu o mantă de purpură. Martial prețuește zece mii de sestertii o mantă de purpură tiriană. Pliniu socotește o mie de dinari livra de cea mai bună lînă boită cu purpură din Tir.

Desvăluirea gustului gătelei.

Din cele ce am văzut ies următoarele :

Gustul gătelei pare a fi obștesc omenirei.

— Mai întâi se arată prin moda unsorilor colorate și culoarea roșie ie mai pretutindene aleasă. De aice trebuie să credem că omul vechi putea deosebi colorile. Așa că ie prea de necrezut că autorii cărților „Veda“ ar fi fost lipsiți de simțul colorilor și că deosebeau numai lumina și întunecul. În o asemenea presupunere ar trebui de crezut că Arii vechi, păstori și poeți, ierau în privința colorilor mai jos de cît proștii Tasmanieni și Fuegienii.

La o smerită fază a civilizației, dar destul de selbatecă încă, pe lîngă unsori, mai adaug încă ciuntirile și deformările, cu cari adesea stau împreună juvaieriurile întrebuințate din cele mai vechi vrîste.

Pe urmă ciuntirile și deformările sînt din ce în ce mai mici și mai puțin uricioase; juvaieriurile mai ușoare și mai artistice. Gustul împodobirei se arată mai mult prin straie, cari sînt colorate cu atita mai bătătoriu la ochi cu cît rasa ie mai selbatecă. Așa ofițerii malgași se încarcă cu brodării fără cumpăt.

În cele di'ntăi faze ale desvălirii omenestii, gustul gătelei îl împărtășesc atit femeile cît și bărbații, adesea cum ie în insulele Aroi, bărbații sînt mai gătiți de cît femeile. Tot așa ie și în susul Nilului și la unele triburi din America de Nord, unde femeile întrebuințază o mare parte de timp a-și boi bărbații. În Yucatan bărbații purtau cu dinși totdeauna o oglingioară de pirită

Iustruită, ca a Mexicanilor. Pe urmă cu cît răsăie mai cu minte și mai nesimțitoare, gustul gătelei rămîne la femeii. *În această privință femeile Europene de azi sînt mai aproape de epoca barbară de cît bărbații. Coafurile femeilor așa de îngrijite, gustul pentru colorile vii pudrele pe cari încă multe le întrebuițază, sînt moaștele unui trecut selbateg, remășiți vechi. Bortirea urechilor merge încă mult mai departe, tocmai la faza ciuntirilor.*

Cu cît mai mult omul înaintează, cu cît mai mult mintea i se disvăluie, și cu cît înțelepciunea domnește, cu atîta mai mult se leapădă de feliuritele găteli și de colorurile strălucite. Poate niște învățați viitorii văzînd hăinele închise ale cetățenilor europeni de azi vor zice ca și D-l Magnus că nu puteam deosebii colorile.

În zilele noastre încă remășiți ale anticității barbare se păstrează în îmbrăcămintile oficiale ale funcționarilor, cum sînt ale judecătorilor, ale preoților și mai cu samă ale militarilor, pe cari n'au voie să le schimbe. Hăina roșie a soldaților engleji, pantalonii roși ai soldaților franceji, epoletele și toate încărcăturile hăinelor militare, sînt cele de pe urmă remășiți ale esteticeii selbateg. Se vor lăsa cum s'au lăsat debortirea nărilor și de deformarea craniului. Fără îndoială mersul civilizației ie încet și șchiop; cu multă greutate neamul omenesc se deslănțuește de instinctele inferioare. Viermii umiliți ce sîntem, vieța noastră nu ie de cît de o zi! În ochii ființei omenesti a cărei vieța nu ie de cît o clipă totul ar părea nemișcat, dacă nu am avea înaintea noastră analele omenireii cari să ne strige că: „*progresul nu ie un vis.*“ (tradus după Dr. Letourneau).

După ce am văzut găteala diferitelor popoare, nu ie reu să ne ocupăm mai de a măruntul de feliuritele mode cari sînt la noi, căci D-rul Letourneau nu a arătat de cît în treacăt cum ie la Europeni.

Pornind din vrîsta de selbătăcie gustul podoabelor n'a mers de cît crescînd fiind din ce în ce mai rafinat, și de abia în seculul acesta a început a păși cătră simpli-

tate, și încă numai găteala bărbătească a apucat pe acest drum, cât despre a femeilor puțin se deosebește de cea din veacul de mijloc. Găteala ie o adevărată patimă pentru femeii și cea mai mare parte nici n'au ajuns încă să recunoască o schimbare măcar în teorie, iear cît despre practică nici vorbă. Că ie o patimă ușor se poate incredința orî cine cunoaște femeii. Naturalistul Zolă arată minunat această patimă în studiul său „Au Bonheur des Dames.“ Unde arată cum o magazie întemeietă pe teoria comerțului modern se ridică numai prin pasiunea femeiei de a se găti; pe cuvîntul că ie eften cumpără și ce nu-î trebuie; pe urmă vederea stofelor, florilor, cordelelor, catifelelor, albiturilor, etc. etc. le orbește, le iea ca într'un virtej în care o dată intrate nu mai poțiși până ce nu-și varsă punga întreagă. Vom da cîte-va bucăți din numitul studiū :

„Doamnele vorbeau toate de o dată, bașă de j aprinse că nu se mai ascultau una pe alta. Doamna de Boves isprăvisse descrierea toaletei de sară: O tunică de mătasă, ca floarea nalbei, tivită și ridicată cu dantele; stanii decoltați tare și pe umeri încă fionguri de dantele.

— Veți vedea, că voiū să-mi fac ast-feliū de stanî din satin.

— Ieu zise doamna Bourdelais, a-și fi vroit catifea, ah! ce-va de „ocazie“!

Doamna Marty întrebă: cât ie mătasa? După aceasta toate glasurile începură de o dată. Doamna Gu bal, Henriette, Blanche, măsurau, tăieau, croieau, (numai din gură căci ierau în salon). Ieră o despoiere de stofe, o prădăcine de magazii, un gust de lux, care se răspîndea în niște toalete invidiate și visate, o așa fericire de a trăi între peteci, în cît trăieau acufuudate în iele, ca și în aerul căldicel trebuitoriū ființei lor....

„Prin concurență magazinele se sfădeau de la femeie: pe femeie o prindeau în laț cu așa numitele „vînzări de ocazie“, după ce o ametau puîndu-î și desfășurîndu-î înnainte feliū de feliū de mărfuri, trezeau în inima ieî dorinți nouă. Toate ierau ispите grozave, în cari trebuia să cădă, mai întaiū atrasă de lucrurile trebuitoare pe urmă învinsă de cochetărie, și însfirșit sfășieată. Înzecînd vînzarea, faciud cu putîntă luxul pentru popor, ieră un agent de cheltueală, pustiea gospodăriile....

„Doamna Marty, ieră tare ațîțată din pricina vorbirei, în-

turnă mereu sacul de piele ce avea pe brațe. Nu-și arătase încă tîrgueala și ardea de dorință de a arătă; uitase ca bărbatu-său ie față, începî a scoate ciți-va metri de dantelă îngustă învălită pe un carton.

— Niște valansienă pentru copila mea, de trei centimetri, nu-î așa că ie încîntătoare?... Un franc nouă-zeci.

Dantela trecea din mîni în mîni. Toate se mîerșu. Doamna Marty ieră să nu mai arăte mai departe, dar văzînd cît ie de lăudată nu putu să se oprească de a mai arată încă o basmă.

„— Ieră încă și batista aceasta... „de aplicație de Bruxelles“, dragă, ah! o descoperire! două-zeci de franci!

După aceasta sacul nu se mai gătea. Iear iea se înroșea de plăcere. Ba ieră o cravată de blondă espaniolă trei-zeci de franci; iea nu vroea să o iea dar comisul o încredințase că o are numai pe aceasta și are să le urce prețul. Mai ieră un voal: cam scump cinci-zeci de franci; dacă nu-l va purtă iea, va face ce-vă pentru fiică-sa.

„— Ah Doamne! dantelele is așa de frumoase! cînd mă văd înăuntru a-și cumpără magazia întreagă.

„— Dar aceasta? o întrebă Doamna de Boves privind o bucată de ghipiur.

— Această, ie un mijloc... sînt două-zeci și șese de metri. Cîte ua franc metrul, știi.

— Uită-te! zise Doamna Bourdelais, și ce ai se faci din iea?

— De mai crede, nu știu... Avea înse un izvod așa de curios!

Cînd ridică ochii zări pe bărbatu-su înmărmurit. Se învinițise și se vedea pe fața lui năcazul și anevoința unui om care stă față la părădueala lefei lui, ciștigată așa de greu.

Fie-care capăt de dantelă ieră pentru dinsul o prăpastie, zile amare înghițite de profesorat, alergări prin glod la lecții cu ceasul, silința necontenită a vieței sale, ajungî d la o lipsă ascunsă, la iadul unei gospodării.

Înaintea privirei lui înspăimîntate, iea vroî să strîngă batista, voalul și cravata, îmblă cu minele tremurătoare, și zicea cu un ris prefăcut:

— Aveți să faceți să mă ocărască bărbatul... te încredințez, prietene, că am fost foarte cuminte; căci ieră o dantelă strașnică de cinci-sute de franci, oh! ce-vă minunat!

Doamnele înse tot încă nu lăsaseră dantelele din mîni. Se îmbătau de oînsele. Bucățile se desfășurau, veneau și mergeau de la una la alta.

Doamna de Boves ne avînd în pungă de cît banii pentru tră-

sură, punea de-î scotea de prin cutii tot soiul de dantele, numai pentru plăcerea de a le vedea și a le pipăi. Ținea pe vânzătorii de vreo jumătate de ceas cerînd neconținut articole nouă. Tejgheaua ieră plină își acufundă mînele în grămada ridicată de de ghiupiuurii, de valansiene, de șantili, degetele-î tremurau de plăcere, fața din ce în ce înfierbîntată de o plăcere „sensuală“ în vreme ce fică-sa Blanche, lîngă dînsa, lucră cu aceea-și patimă, ieră palidă, carnea pe iea puhabă și moale.

— Uită-te! zise doamna Marty cauți cravate și voaluri ca ale mele.

În adevăr Doamna de Boves pe care dantelele Doamnei Marty o năcăjeau de simbăta trecută, nu putu să se stăpîneasca ca măcar să nu se atingă de acelea-și modeluri, fiind că bărbatul nu-î dădea de cheltuieală.

— Ah mamă! uită-te ce cravată, are o pasere la capăt.— Pot tare bine să cumpăr două, știu că aceasta n'are să te ruineze, zise Doamna Marty.

— De acuma degrabă să-mi ieș șiretul . . . nu vreau să mă văd nemică.

Cînd trecea înse printre locurile cu fularde și cu mănuși, slăbăciunea o apucă din nou. Ieră o desfășurare de coloruri vii și vesele, uimitoare. Fularde roșii ca geraniul, altele albe ca laptele, galbene aurite ca chrisantemul, albastre ca ceriul, iear mai sus se învîrteau șaluțuri, cordele desfășurate, un lanț întreg strălucitorii care se întindea, se urcă împrejurul coloanelor și se păreau mai multe prin oglinzi. Dar ceea ce buimăcea mulțimea, ieră mănușăria, un „chalet“ scoțian făcut numai din mănuși.

— Ce pottește, Doamna, ieră mănuși de Tirol, de Turin, brodate, ori ce coloare . . .

— Mulțămesc nu-mi trebuie nimic. Dar iel simți că glasul ie slab și mai zise încă o dată arătîndu-î o păreche brodate, slăbăciunea o făcu să cumpere părechea aceasta.

— Așa-i că-s copilă, de nu mă grăbes: să-mi cumpăr șiretul și să fug is pierdută.

— Cît sînt de curioasă, am să cumpăr un cortel roș, zise de o dată Doamna Marty.

Iera ca un jăratec, unde ardeau desfășurările, palatele de mănuși, valurile de liauri și de cit. parterele parcă înfloreau de mătăserii ușoare și de „fularde“. Expunerea cortelelor, în rouduri ca pavază, arunca o lumină metalică.

Și la acest ceas femeile domneau. Luaseră magaziea cu asalt, ședeau ca într'o țară cucerită, ca și o ordă năvălitoare, așezate în răscoleala mărfurilor. Viuzătorii. asurziiți, sfărmași, nu

ierau alta de cit lucrul lor, de care iele se foloseau cu o tiranie de stăpîne.

Ierau cinci ceasuri, dintre toate doamnele, doamna Marty, remăs se încă cu fiică-sa. Nu se putea despărți.

Doamnele cari merseseră citi-va pași ierau innaintea florilor și a penelor, așezate în galeria centrală, între mătășerie și mănușerie. I-rau la lumina ferestilor, o înflorire strașnică. naltă și largă ca un stejar. Buchețele de flori ierau jos, viorele, lăcrămioare, iacint, ochiul boulu, etc. . . . Pe urmă mai sus buchețe de trandafir. . . . tot soiul de flori ierau adunate.

— Ieu cumpăr o crangă de măr înflorit, zise doamna Marty Nu ie așa că ie încintătoare. . . . d'apoi paserea ceea nu ie așa că ie minunată, Valentină, o ieu!

În dolapurile cu stecă, ierau puse în linie găvănoșelele cu pomăzi, cutile cu pudre și cu sulimanuri, stecloțele cu unseri și cu ape de „toaletă“

Îmbulzala la dantele creștea din ce în ce. Aice ieră cea mai mare ispită, nebunicia dorinței, care smintea pe toate femeile. I-ră ca o capelă albă. Tuluri, ghiupiruri spîzurau de sus și făceau ca un ceriū alb. . . . valansiene, fuste albe. Pe toate mesele aibiturile ningeau, blondele espaniole ușoare ca suflarea, aplicații de Bruxelles, etc. . . . Se părea că D-zeul petecelor își avea acolo altariul.

Doamna de Boves, după ce se primblase mult cu fiică-sa, învîrtindu-se pe dinnaint-a mărfurilor, simțind trebuința de a-și vîri minile prin lucruri zise se-î arăte horbotă „d'Alençon“ Ii arătaseră mai întâiū imit ție, dar iea vroī „d'Alençon“ adevărată, și nu se mîtămea cu de cea de trei sute de franci metrul, vroiea de cea lată volanele cîte o mie de franci, basmalele și evantabile cîte șapte—opt sute. Îndată masa fū plină de o avere. Într'un colț inspectorul Jouve, care nu o slăbise de loc din vedere, măcar că iea se părea că se primblă numai, avea mereū ochi pe din-sa.

— Ai berte de horbotă, zise comtesa, arată mă rog.

Comisul pe care îl ținea acuma de vr'o două-zeci de minute, nu îndrăzni să nu arăte, așa avea de măreț aier. Se cam îndoeă căci le spusese să nu amestece așa dantelele scumpe și mai septămîna trecută îi mai furaseră vre-o zece metri de dantelă, dar nu putū să se împotrivescă și părăsi pentru un minut grămada de dantele ca să iee de la spate bertele cerute.

— Uită te mamă, zicea Blanche, care răscolea un carton plin cu valansienă îngustă eftenă, aceasta ar fi bună pentru perni
Doamna de Boves nu respundea, fiică-sa înturnînd fața, vâzū pe mă-sa cu mînele în dantele, gata să ascundă în mîneca man-

telului, volanele de blondă „d'Alençon“. Fata nu se mîeră, ci se învîntă ca să o ascundă, în vreme ce Jouve, răpede se puse între iele. Se plecă la urechea comtesei și-i șopti politico!

— Doamnă urmează-mă.

— Dar de ce, D-le?

— Fii bună de mă urmează, Doamnă, zise inspectorul.

O duse în cabinet

— Doamnă noi iertăm o asemenea slăbăciune, numai gîndiți, dacă vă vedea cine-va ascunzînd dantele.

Iea începu cu indignare: drept cine o iea. Iea ie comtesa de Boves, bărbatu-său inspector al hergheliei generale, merge la curte.

— Știu, știu Doamnă. Am cinste de a vă cunoaște... Dar înapoiți mai întăiu dantelele ce le aveți.

— Ie sama, Domnule, bărbatu-mieu va merge până la ministru.

Iei, nu sînteți mai de înțelegere de cît celelalte avem să vă căutăm.

.....

Bărbații ieșiră și două viuzătoare începură a o cîntă, dezbrăcîndu'o chiar de rochie pentru a căuta de a măruntul. Pe lîngă volanul „d'Alençon“, care ieră de doi-spre-zece metri, cite o mie prețul, ascuns în fundul mînecei, mai găsiră lîngă gît turt-te și calde: o basmă, un evantaliu, o cravată, peste tot de vre-o patru-spre zece mii de franci dantele. De un an de cînd Doamna Boves fură ast-feliu. Crizele, se înreutățau, din ce în ce creșteau, până la atita că ieră un soi de voluptate, cu atita mai mare cu cît sub ochii mulțimei riscă numele, raugul și poziția înaltă a bărbatu su. După ce o lăsase să deșerte săltarele de bani, fură avînd bani în buzunariu, fură pentru a fură, cum se iubește pentru a iubi, sub biciul dorinței, smintîndu-se din pricina nevrozei, pe care gusturile de lux nestînse, o deșteptaseră în iea.

— Ie o căpcană, au ascuns aceste dantele la mine, oh! înaintea lui D-zeu, jur!

(Va urmă).

Sofiea Nădejde.

No. 52.

Domnului Ioan Nădejde.

Redactorul „Contemporanului.”

Loco.

Domnul meu.

Trimițându-mi-să *subliniet*, numărul din urmă al Contemporanului, mă grăbesc a vă ruga se bine voiți se publicați în numărul viitor al jurnalului Dv. cele ce vroesc, pentru înțăea și ultima oară, a vă spune. Și eată despre ce e vorba :

1° Reu ați pus : *Respuns Dl. Cozmovici*, căci persoanele ce mă cunosc, mă întreb, dacă v'am scris ceva, de v'am silit se compuneți ac-l articol. Din auzitele (ce nu ie ertat unei persoane învățate) m'ați judecat și criticat.

2° Nicī odată nu am avut gindul a spune că profesorii miei, Cl. Bernard și Paul Bert nu *știu nimica*. Dacă mi s'au întâmplat se zic că Dl. Nădejde au scris nenumărate fapte anatomice-istologice și fiziologice greșite în Zoo'logia D-sale și greșeli de alte naturi în Mineralogia și Geologia D-sale, nu am crezut că vă puneți alătura cu sus amintitele persoane, celebrități științifice, după cum se vede lămurit priu cuvintul noi din respunsul Dvoastre.

3° Nu ie *adevăr* că am zis : „persoanele care nu cred în re-pirațiuna clorofilienă nu știu nimica”.

Am obiceiul foarte nimerit, se stabilesc *definițiunile* și apoi se lucrez în jurul lor și să repet studenților de trei pină la cinci ori, faptele ce se scot din multele experiențe ce le amintesc (nu teorii) culese din deosebitele lucrări al multor învățați. Și zic : atîța sunt pentru atîța sunt contra, mie 'mī pare că e mai bine așa (și eată pe ce mă razim), dar poate că să fie și alt-feliu (cînd e vorba de controversse). Viitorul va hotări.

Dacă auziți că zic, că *nu știți nimica*, că vă *insult* etc., trebuie se cred, oi că acele persoane vroesc se vă ațițe ori că sunt de rea credințe, ori (ceia ce-mī veți da voi să vă o spun în față) mi se pare că-mī căutați *pricină*, după cum să vede lămurit din sfârșitul aceluī articol precum și din toate cele alte precedente.

4° Persoană de încredere, care v'au spus cele petrecute la un examen de Botanică la Institutele-Unite, după mine merită acelaș preț ca și respunsul Dv. făcut tot din auzitele. Cu alte cuvinte Domnul de încredere au spus un mare *neadevăr*.

Dar și acolea înțăleg scopul. Vroiți o desbinare între mine și vechiul mīeu profesor Cobôlcescu! Domnul meu nu vă temeți. Geologia mea va costa 6 franci și a Dvoastră numai 3 în cît veți viideo cu multă ușurință. Nu e nevoie de mai multă,

lămurire. Apoi Zoologie și Botanică nu public, căci fără figură nu înțeleg *de loc* asemenea cărți și în ast-fel de condițiuni costul ie prea mare, fapt de loc în legătură cu caracterul studenților.

5° Dacă voi fi numit în comisiunea însărcinată cu cercetarea cărților didactice, fiți încredințați, (nu-mi pune, vă rog, pe spinare fapte și gânduri ce nu am și care vă vin din inspirație); că nu voi alunga Geologiele care vor avea descrieri a unor terenuri din România, ci pe acele care vor avea de la început și pînă la sfîrșit o adunătură de: *definiții rele*, un nămol de fapte netrebuitoare, grele de priceput și acele care nu vor avea nici cea mai mică regulă în așezarea materiilor, în legătură cu inteligența studenților.

Nu voi îndepărta Zoologia cari va avea clasificarea lui Huxley, numai dacă va fi bine lămurită ca elevii care nu au nici cea mai mică idee de Embryologie se o poată *înțelege*. Căci cred, Domnul meu, că cele ce s'au pus în asemenea carte s'au crezut de nevoie ca elevul să le învețe? ear nu ca *fală* că acea lucrare ie în curent cu știința. Dacă ar fi loc a-și adăogi vr'o trei exemple:

6° Îmi pare că aveți la îndămină un mare curaj ca să publicați că'n cursurile mele fac *Critici* neștiințifice. Tare vă greșiți. Dar ajung la ideea de mai sus.

7° Vă rog să mai citiți maxima lui *Dechambre* amintită în prefața geologiei mele și anume „*că nimica mai îndăpțnic de cît neadevărul*“. Dar răspunsul Dv. cuprinzători de ne adevăruri?

8° Mă amenințați că-mi veți arată lucruri ne științifice în Geologia elementară ce public, și cu care mă laud atîta. De ce vă rog arătați atîta invidie? Fac moarte de om că mă laud? D-voastră nu vă laudați cărțile și articolele? Și apoi nu știți proverbul țiganului?

D-l meu, aștept cu mare plăcere ac-le lucruri, dar nu uitați cele ce am zis:

a) Ca să fie o critică bună, trebuie știință de carte, dar de *sănătoasa carte*, să nu fie cu musca pe nas.

b) Critica ne părtinitoare este progresu.

c) Că din contra, moartea științei e o critică invidioasă.

d) Ca să nu să întoarcă frasele din adevăratul lor înțeles,

e) Ca în o carte elementară nu e nevoie de multe fapte (acole e greul, de știut cumpăneală.) Destul ca elevii să capete definițiile, calea de urmat și un gust pentru științele naturale atît de folositoare României.

9° În fine, sfîrșesc Domnule Redactor, cu speranța că pe de o parte îmi ve-ți publica aceste resumate, capatate în urma

cetirei cu multă luare aminte a numeroaselor critici ce-mi faceți și că în urmă veți avea buna voință să nu mă mai învinovați cu asemenea fapte degrădătoare, pentru cel ce dorește să fie respectat, punînd mai multă bună-voință în căutarea *adevărului* ce strigați pe toate tonurile că voiți se scoateți la *lumină*.

Dacă însă prin cele spuse aici, nu voiți avea, ca rezultat de cit să vă ați și mai tare, sînteți liberi, D-le Redactor, a mă fulgeră cu toate săgețile ce aveți ca depozit în magazinul D-v. științific, întru atîta cît nu v-ți ajunge la *calomnie*.

Vă fîgăduesc că voiți fi mut și surd la orî ce *ne adevăr* va mai veni din parte-vă.

Vă salut.

23 Noembrie 1883.

Iași.

Dr. L. C. Cozmovici.

Note la răvașul D-lui Cozmovici.

Zice D-sa că reu am făcut adăugînd sub titlul *Respirația plantelor*, respuns D-lui Cozmovici. Cum n'ași fi pus asemenea subtitlu, cînd știu foarte bine că neconținut a vorbit anul trecut despre chestiea aceasta și chiar a făcut două lecții, numai ca să încredințeze pe studenți că D-sa are dreptate? Am cetit note scoase de doi studenți și le-am complectat unele cu altele așa că mi-am putut face o idee sigură de cele ce a spus D-sa. Apoi D-sa s'a legat de noi cînd explică despre niște viermi cari au clorofil, căci, după ce a arătat că se poate face experiență și prinde cu ușurință oxigenul produs, a zis că aceste ființi au o respirație diurnă ca plantele și apoi a rostit fraza celebră: „Cînd m'ar auzi unii criticatori de aice de pe la noi, îndată ar strîgă: monstruozitate, că nu știu nemică, etc. Și știți de ce? Pentru că ieși singuri nu știu nemică.” Apoi n'a ocărit pe Lanessan, cel recomandat de D-sa, cînd a văzut că nu ține cu Duchartre? Din aceste toate și chiar din răvașul D-sale se vede că D-sa crede cel puțin (acuma) că chestiea respirației plantelor și a funcțiunei clorofilului iese încă controversată, din nefericire nu-î așa. D-sa în respuns nu ne-a dat nici

o dovadă în potriva celor spuse de noi și chestiea rămîne deci cum am așezat'o acolò.

La chestiea cu greșelele din partea generală a zoologiei făcută de mine și de fratele mîeu voiîu răspunde altă dată; acuma voiîu să atrag luarea a minte a cetitorilor asupra faptului că partea generală din zoologie, cît și mamiferele împreună cu păsările nu sînt scrise de mine (I. Nădejde), ci de fratele mîeu (G. Nădejde), ieu nu-mî ieu nici o răspundere pentru greșelele altora, deci facă bine D. Cosmovici, și nu mă amestece cu fratele mîeu în criticile D-sale. Despre zoologie încă tot merge căci nu s'a lămurit care parte ie făcută de mine și care de fratele mîeu, dar Mineralogia iese făcută numai de fratele mîeu.—Despre greșelele ce i-a găsit la zoologie și a nume la ghindurî spun acuma numai atîta că sînt greșeli și la fratele mîeu și la criticătorii universitar Dl. Cosmovici.—Despre greșelele ce voiîu fi făcut în geologiile mele, am auzit, că vorbește de mult Dl. Cosmovici, ba chiar că ar fi zis că am făcut atîtea greșeli cîte rîndurî. Ce gîndește D-sa se vede și din No. 5 al răspunsului D-sale. Cetitorii noștri vor judecă în curînd meritele științifice ale geologiei D-lui Cosmovici, căci o vom critica; dacă va voi D-sa să o critice pe a mea ca să văd și ieu mulțimea de greșeli ce aud că am făcut m'ași bucură.

Despre cele de la No. 4, atîta spun D-lui Cosmovici, că omul care mî-a istorisit faptul a spus un mare *adevăr*. Despre purtarea D-sale față cu Dl. Cobilcescu, se va fi încredințat orî cine cetînd cele două părți din Geologia D-sale în cari se spune că nu se știe aproape nimic despre Geologia Romăniei, etc. Despre aceste înse altă dată.

Ne mai găsim nemică de zis în alte privinți încheiî notele aceste și asigur pe Dl. Cosmovici că, măcar că acest răspuns iese întăiul și cel de pe urmă, voiîu merge înainte cu critica. Nu scriu ca să-l conving pe D-sa și nu trebuie să aștept de la D-sa să-mî spuie de-î *critica mea omenească și cartea mea sănătoasă*, ci de la cetitorii revistei.

I. Nădejde.

Elemente de Geologie

Pentru esamenale generale de Leon C. Cosmovici Dr.
în sc. naturale de la facultatea de științe din Paris profes-
sor la Universitatea din Iași.

Partea I.

Mineralele și rocele de căpitenie. 1883.

(Critică).

Mai întâiu voi începe cu greșele făcute la minerale și la roci.

La pag. 12 se vorbește de *quartz* și între însușirile lui ni se spune: „Nu e atacat de acizi“. Dar în *Leçons élémentaires de chimie moderne par M. Ad. Wurtz Paris 1879, pag. 214* cetim: „Il est inattaquable par les acides, à l'exception de l'acide fluorhydrique“, adică „nu ie atacat de acizi, afară de acidul fluorhidric“. Tot ast-feliu găsim în „Dictionnaire de Chimie“ de același autoriu asociat cu mulțime de specialiști. Pe urmă ne închipuim că nicăieri nu va sta scris că *quartzul* nu ie atacat de acizi (pur și simplu) de cât în Geologia D-lui Cosmovici

La pag. 13 ni se vorbește despre *feldspat*, cetim: „Feldspatul e un mineral ce se compune din acid silicic amestecat cu aluminiu. Potasă sau Sodiu și chiar calciu“. Firește că punctul dintre aluminiu și Potasă iese din greșală de tipariu; dar de ce amestecat, când Geologia iese menită pentru elevi cari au făcut *Chimia neorganică* și fac deosebire între amestec și combinațiune? Să zicem iuse că nu s'a exprimat bine Dl. autoriu și că, cum nu încapă îndoeală, știe și D-sa că trebuia să zică combinat, nu amestecat.

Urmează apoi feliurile de *feldspat*, în număr de cinci. — Se știe că în fie-care mineral sînt elemente fără de care mineralul ar încetă de a mai avea ființă și elemente amestecate mai mult ca necurățanii. La descrierea mineralelor putem ori să spunem unul după altul toate elementele începînd cu cele mai în mare cîtme, esențiale, și închiind cu cele cari ar putea și lipsi fără să înceteză mineralul de a fi; ori arătăm numai pe cele esențiale, spunînd o dată pentru totdeauna că mineralele sînt a rare ori curate. — Ce face Dl. Cosmovici? La *feldspatul ortoz*, la *albit* și la *anortit* spune numai părțile esențiale, adică ne spune că *ortozul* iese compus din acid silicic, aluminiu și potasă; *albitul* din acid silicic, aluminiu și sodiu; *anortitul* din acid

silicic, aluminiu și calciu. — În Dicționarul de Chimie al lui Wurtz vedem că ortozul cuprinde citime adese ori însemnate de sodă; la albit zice că cuprinde și potasă puțină. Constatăm deci cu ce măsură a tractat Dl. Cosmovici aceste trei specii.

Cum ajunge înse la oligoclaz schimbă metoda și ne spune: „Acesta are două bază pe lângă acidul silicic și anume *sodiul* și puțin *potasă*“. În Dicționarul lui Wurtz stă: „*Oligoclazul*, silicat de alumină, de sodă, cu puțin var, potasă, magnezie“ Vedem deci că trebuie să fie măcar o greșală de tipariu la Dl. Cosmovici, ar fi trebuit să zică pe lângă *alumină*, nu pe lângă acidul silicic. La caz de a fi crezut că oligoclazul n'are alumină, cum se pare din fraza D-sale, mare greșală a făcut; dar ori cum chiar dacă vom crede că din greșală n'a amintit alumina, tot rămâne că a făcut reu pomenind de potasă care nu joacă rol esențial și prin urmare cum a făcut cu cele trei specii dintăi așa trebuia să facă și aici. La labrador zice: „Feldspatul Labrador earăși bibazic, avînd pe lângă *Sodiu* și *Calciu* în loc de *Potasă*“. Pe cît se pare, D-sa spune că labradorul se compune din acid silicic, alumina sodiu și calciu (de alumină de și nu pomeneste, dar nu credem să-și fi închipuit că nu face parte din mineral). În Dicționarul lui Wurtz vedem că labradorul iese compus din acid silicic, din alumină și din calciu, cu puțină sodă (1 până la 5%). Așa dar Dl. Cosmovici urmîndu-și metoda nu trebuia să pomenească de sodă.

Pe urmă nu spune că felurile de feldspat se mai deosebesc și prin numărul moleculelor de acid silicic ce cuprind, adecă dă dovadă că-i în curent cu știința mineralogică cit și cu chemia, de vreme ce zice *aluminii* și *potasă* în loc de alumină și potasă ori aluminiu și potasiu. Pe urmă ce haz are să zică că labradorul iese *bibazic*?

Se vede că Dl. Cosmovici, a voit să zică că labradorul are două baze cum a spus și la oligoclaz, căci zice vorbind de labrador, „*ieară-și bibazic*“. Dar alumina nu o numără între baze, ori cu tot din adinsul crede chiar că labradorul și oligoclazul n'au alumină?

Pentru ce n'a spus Dl. autoriu cum se deosebește ortozul de celelalte feldspate înșirate de D-sa, prin forma cristalină și prin clivaj și de ce a trecut cu vedere *sanidinul*, de care are nevoie la trahite?

Ori cît ar ținea să fie de scurtă cartea D-sale, dar dacă a început cu mineralele trebuia să le facă cum se cade. Ce folos dacă va avea elevul niște idei greșite despre minerale și dacă nu va fi în stare să deosebească un cristal de altul?

Să lăsăm înse discuția de metodă și să venim la greșeli, cari stau negru pe alb și nu pot fi întunecate prin fraze pompoase.

La pag. 14 la mică nu spune că mica neagră, despre care va veni vorba mai în colò, are mult fier, ci spune numai că mineralul ie compus din silice, aluminiu și potasă. Pe urmă după ce pomenește de mică albă și galbăuă, nu ne spune că tocmai în aceste feliiuri magnezia este puțină.

La mică nu pomenește de oxidul de fier care are rol mare mai ales în grupa fero-magnezică, dar la talc pune alumina, care-i secundară. În adevăr în Dicționarul de chemie al lui Wurtz cit și în Hauer, adecă atit la franceji cit și la Germani, se privește talcu ca un silicat hidratat de magneziu ($3 MgO, 4 SO_2, H_2O$ la Wurtz loc. cit) — Cum-că alumina nu-i ce-va esențial și că chiar poate lipsi din talc se poate ceti și în Elementele de Geologie ale lui Lyell pag. 289, vol II, unde stă că după analizele lui Klaproth și Delesse alumina poate lipsi.

La *amfibol* înse unde tocmai alumina ie amestecată în unele varietăți și a nume în cristalele cele negre de Hornblendă, Dl. Cosmovici pune că amfibolul este fără alumina! Adecă tocmai pe dos, unde nu trebuie pune, unde trebuie nu! Dl. Cosmovici ne însiră următoarele feliiuri de amfibol: „Se găsește în cristali lungi cu deosebite culori: albi cînd poartă numele de *Tremolit*, verde: *Actinot* și mai cu samă negrie: *Hornblend*. Cristalii din urmă sînt cu vîrgături în lungul lor“.

Ar fi bine, dar păcat numai că nu-i așa. Ieată ce cetim în dicționarul lui Wurtz pe scurt: — Tremolitul nu-i tot de-a-una albiu, poate fi cenușiu, verde deschis, gălbui și chiar vioriu; actinotul este în adevăr numai verde mai mult sau mai puțin închis; — hornblenda este nu numai neagră ci și verde brunatră închisă. Apoi vîrgate sînt de a lungul cristalele de tremolit, nu cele de hornblendă! — Cu simplificările D-sale prea departe a ajuns Dl. Cosmovici! Și așa cum is din feliiul lor tot se pot deosebi ușor cristalele celor trei feliiuri, dar pe cit spune Dl. Cosmovici, hornblenda verde și tremolitul verde ar fi fost confundate cu actinotul și tremolitul alb sau gălbui și răglit nici nu l'ar fi pus cine-va la amfibol

Urmările siliinței de a face c.-vă lămurit!

La fața 15 începe a vorbi despre rocele ne-stratificate sau plutoice pe cari le împarte după structură în *garnitoide* și *porfiroide*, adecă în roci la cari indivizii minerali sînt lipiți unul de altul și aproape tot una de mări așa că roca pare formată din grăunțioare și roci la cari într'un aluat în aparență omogen se vîd cristale mari. Cred că asemenea împărțire nu-i bună, ar fi trebuit să fie samă de feliiul mineralelor din cari se alcătuiesc

rocele și în fie care grupă formată din acelea-și minerale principale putea să facă despărțiri după structură. Așa, ar fi fost natural, căci din aceea-și magmă poate să se facă o rocă granitică ori porfirică numai din pricina împrejurărilor în cari se face solidificarea. Așa au făcut *Credner*, *Hauer* și alții. Dar să lăsăm generalitățile și să ne scoborim la amănunte.

La fața 16 spune că *pegmatita* (un feliu de granit) are mică foarte puțină și de aceea iese albă. Cum că poate să fie *pegmatita* alcătuită mai numai din ortoz și cuarț se vede în Raulin, dar sînt și *pegmatite* cu mică albă multă în foi mari și cu toate mineralele alcătuitoare de asemenea mari cum se poate vedea în Hauer pg. 177 loc. cit.

Despre *diorit* ne spune că se alcătuește din albit și amfibol negru—în Hauer vedem înse (cel puțin) că iese diorit alcătuit din oligoclaz și horoblendă și nu din *abită*. Noi credem că Hauer iese mai în curent cu cercetările mineralogice de cît Dl. Cosmovici, nu-i fie cu supărare.

La porfir vedem că Dl. Cosmovici ne spune că aluatul rocei se alcătuește din ortoz curat pe cînd porfirul roș de care vorbește D-sa, după analizele lui Delesse citat în Lyell, cuprinde oligoclaz. Dar am putea să zicem că Dl. Cosmovici a urmat pe *G. Rose* și *Zirke* cari numesc porfir rocele în cari ortoclazele predominesc. Ori cum obiceiul D-sale de a arăta lucrurile mai simple de cît sînt în adevăr iese greșit. Spuie D-sa lămurit cum stau lucrurile. Sîntiele încalcite în natură, datorica noastră iese să ne silim a face pe elevii noștri să-și facă idee despre realitatea ce ne încunjoară și nu să le fabricăm de la noi o lume simplă și ușor de înțeles, ca să poată zice cetitorii uită-te ce simplu ne arată Dl. Cosmovici rocele, pe cînd alții ni le întind de nu mai știi cum să faci să le pricepi. Din scrierile cele potrivite cu realitatea vor ști cel puțin că iese foarte greu lucrul studiul rocelor, iar după descrieri ca ale D-lui Cosmovici vom vedea niște înfumurați cari fără să știe cît negru sub unghie din petrologie, vor crede că au idei generale!

La *trahit* (pag. 20) spune că aluatul rocei se alcătuește ieără-și numai din ortoz și că se mai găsește în iel cristale de un feldspat foarte silicios numit sanidin.—Fuchs înse, în scrierea sa *Volcans et tremblements de terre* pag. 79 ne spune că *trahitul* ordinar se alcătuește din două feldspaturî din sanidin și oligoclaz și că sanidin se află adesea în formă de cristale mari împrăștiete în aluatul fin al rocei. În Raulin la pag. 59 ne spune că *trahitul* iese alcătuit mai mult din *rycolit* (așa numește iel sanidinul), de ortoz nu vorbește nime. Ar fi trebuit să știe Dl. Cosmovici că sanidinul deși iese un ortoclaz ca și ortozul totu-și trebuie de

deosebit, căci sanidinel formează o specie deosebită de ortoz tot cu același drept cu care formează albitul și andesitul, apoi chiar D-sa vorbește de sanidin ca de ceva deosebit de ortoz, aiurea. Se vede înse că n'a băgat de samă că poate autorul după care s'a luat la trahit, va fi zis ortoclaz și nu ortoz, ori D-sa a crezut că iese tot aceea! De alt-feliu, ținind samă de definiția ce dă D-sa ortozului, face mare greșală zicînd că aluatul trahitului iese ortoz curat, cînd în adevăr iese format din sanidină și puțin oligoclaz.—Ori cum vom întoarce, tot nu putem găsi vre o desviniure D-lui Cosmovici.

La fața 21 ne vorbește despre Basalt. Iată ce zice D-sa: „Basaltul, rocă grea, de culoare negrie, are o structură, foarte fină, în care se deosebesc cristali de *Piroxen augit* și mai rare ori cristali de Feldspat. Basaltul e bogat în fer magnetic.“

Mai sus o leacă ne spune că basaltul face parte din grupa rocilor porfiroide și a nume din cele piroxenice și zice: „Rocel din această grămadă, foarte respîndite pe pămînt, au masa petrei alcătuită: din un amestec de *Feldspat* și de *Pyroxen*. Alte elemente rare ori se mai găsesc în peatră afară de Pyroxenul. Tipul rocilor porphyro-piroxenice e *Melaphyrul*. Roca cea mai însemnată însă, e „*Basaltul*“ Întăiu și întăiu basaltul cum ni-l descrie D-sa mai sus, nu se alcătuește, tot deauna „din un amestec de feldspat și de pyroxen“ sînt basalturi în care feldspatul iese înlocuit prin *nefelin* ori prin *leucit* și formează ast-feliu pe lingă basaltul feldspatic, grupa nefelinică și leucitică. Aceste două grupe nu se pot deosebi cu ochii de basalturile feldspatice, deci Dl. Cosmovici împinge pe elevi la credință că *roca negrie, grea cu cristale de augit* iese formată din amestecul unui feldspat cu augitul și nu le spune cum iese lucrul în adevăr. Mai greu, mai încurcat, dar . . . ce să facem, să arătăm lucrurile cum sînt.

Iată ce zice Hauer (loc. cit. pag. 42). „*Basaltul* rocă cu culoare închisă se pare cu desăvîrșire omogen, adevărata lui compoziție s'a aflat în timpurile din urmă prin întinse cercetări microscopice făcute de *Zirkel*. Constă din augit, fier magnetic și din altă a treea parte, care iese ori leucit, ori nefeliu ori în sfîrșit un feldspat triclin. Acesta înse se credea până în timpurile din urmă a fi labrador, pare înse a fi mai degrabă oligoclaz. Afară de acestea cele mai multe basalte cuprind grauncioare de olivin. În urma celor zise mai sus se împart basaltele în trei grupe de roci deosebite, a nume basalturi feldspatice, basalturi nefelinice și basalturi leucitice.“

Iată ce zice *Fuchs* la locul citat pag. 79: „Augitul se găsește în mai mare cîtime în basalturi, dar feldspatul iese adesea înlocuit, în parte s'au în totul, prin alte minerale, din care pri-

cină sînt mai multe feluri de lave basaltice, cele mai însemnate sînt *basaltul leucitic* (Vezuv,) etc., *basaltul nefelinic*, basaltul cu anortit, etc.“

Din cele spuse se vede că nu iese Dl. Cosmovici în curent cu știința și că silința D-săle de a ușură nu folosește nimăruî pentru că face pe elevi să capete idei false. Noi credem că elevii din cursul superior de la liceu au destule cunoștinți pentru a li se face o mineralogie mai adîncă ce-va și că nu se poate trece cu vederea rezultatele analizei microscopice a rocilor cum face Dl. Cosmovici—deși cum am arătat face greșeli și în privința analizei macroscopice, adecă a compoziției rocilor cît se poate vedea cu ochii năinarmați de cît cel mult cu o lupă.

În numărul viitoriu voi arată ce greșeli a făcut Dl. autoriu în privința constituției năuntrice a pămîntului și în a metamorfismului, adecă prefacerii rocilor așezate în ape (sedimentare în cristaline) și de va fi loc vom începe și din partea a II-a, cetitorii vor judecă.

I. Nădejde.

(Va urmă).

Hamalul în gazdă.

Anecdotă populară.

Pe-un hămal o dată, cum hămalii sînt
Goi ca vai de dinși, arși de ger, de vînt,
Cum de frig sărmanul fost'a răbigit
Un biet om să doarmă noaptea l'a primit
Ca să-i facă bine, ca creștin, în casă.
L'a chemat cu dînsul de-a șezut la masă
Ș'n sfîrșit pe noapte ca mai cald să-i fie,
Cum ieră pe-afară viscol vijelie,
Și făcuse'n sobă foc destul, l'a pus
Pe coptoriu să doarmă la căldură sus.

S'a culcat hămalul, cei de casă ieră,
După ce și sfîrșiră trebile pe-afară
S'au culcat. Hămalul cum ieră trudit
Adormise,—acuma horăia cumplit

„— Ian auzi sărmanul cum mai sforăște,
„Rupt de ger acuma se mai desmorțește.
„Cu-o nemică ieră ce pomană mare
„Poate face omul vrere dacă are !“

Leî vorbesc. Hămalul hojma horăește,
Lingă sobă bine spetele-și lipește.
Și de cald se'ntinde și se sprijinește
lu picioare zdravăn și precum visază
Că vr'un vas, se vede, prin vr'un beciu așază
Și la iel împinge, tot așa împingînd,
Ieată cei din casă că-l și-aud strigînd:
„—Tot dămol!... Tot dămol!... Să-î mai tragem un prăval
„Hai băieți, opintiți! . . . Haide-acum cu toți: tăval! . . .

Oamenii se mîeară cum prin somn vorbește.
Vorba bine încă nici că se gătește.
Și de o dată soba cade d -a tăvalul
Ș'apoi, „bodaproste!“, . . zice și hămalul.

T. D. Speranță.

Despre strigoî și strige sau strigoaice *).

Ieată ce-vă de la T. D. Speranță colaboratorul nostru:

„Mai ieată vr'o cite-va amănunte pe lingă cele ce s'au pus în „Contemporanul“ asupra strigoilor și despre cari am auzit și ieu prin locurile pe unde am umblat.

În noaptea S-tului Andrei, strigoii ies în crucile drumurilor și se bat între dinșii. Această bătălie sint blăstămați de D-zeu să o facă pentru că strigoî se fac oameni ce au purtare rea și cari ascultă de ademenirile drăce,ți, de a face reu altora. Iei se vor bate până în vremea cea de apoi, cînd va fi judecata cea mare. Atunci vor fi judecați și dați pentru tot-de-a-una pe mîna Sătanei.

Strigoii cei de prin gropi (cei morți) se adună mai întăiū apoi vin și cei vii. Acei vii trebuie să se ducă numai de cit. De nu se vor duce, vin ceialaltî și îi omoară (gîtuie.)

Ieată o poveste :

La un om ieră cumătrie tocmai spre St. Andrei. Vornicul din sat a fost poftit și iel. La cumătrie n'au fost

*) Vezi No. 5, 7, 8 an. III.

mulți oameni pentru că nu îndrăzneau să umb'e în noaptea aceea. Vornicul înse n'a avut ce face, căci l'au adus alții pe sus.

S'au pus masa, au mâncat, au băut ca la cumătrie. Dintre toți înse vornicul mîncă mai lacom. După ce mîncă bine vrù să se ducă, dar oamenii nu l'au lăsat. Iel a stat, înse a adormit pe o laiță și a ramas acolo până demineată. Oamenii cei străini s'au dus, iar cei de gazdă s'au culcat. Pe la mîezul nopței auziră o hodorogeală mare prin pod, apoi prin cahla, în sfîrșit mihotiri ca de cai, miorlăituri ca de miță, un oftat înădușit de om, apoi nemică.

leată ce-a fost :

Vornicul ieră strigoii. Strigoii ceialalți s'au bătut cît s'au bătut și dacă au văzut că vornicul lipsește s'au dus de l'au gituit. Demineată cînd l'au pus pe vornic de l'au scaldat, cum se scaldă morții, au văzut că avea coadă.

Bătăliea o fac strigoii cu limbele de pe la melițe și melițoaie. În lipsă de acestea înse se bat și cu leuce de la care și căruți și cu ori ce alte lucruri ce se pot găsi uitate din nebăgare de samă prin ogrăzile oamenilor. De aceea oamenii trebuie ca în acea noapte să stringă orîce lucruri și să le îndosască bine, orî dacă le lasă atunci să le ungă cu usturoiū.

Strigoii sint și astă-zî. O bătrînă de aice din Iași, (cucoana Anica) spune că în tîrgușorul Ștefănești, sint două strigoaice, dar nu le știe cine sint a nume. Iea însa-și a văzut pe una căriea pe cînd spălă nu știu ce într'obaltă, coada îi plutea pe de asupra apei. Avea coadă lungă ca de o șchioapă.

Încă ce-va din cele ce s'au mai spus :

Strigoii ies noaptea din groapă și merg pe a casă de-și căută uneltele de lucru. Ioan Murariul din satul Onești, județul Botoșanii, care a trăit cam pe la 1862, ieră strigoii. Am cunoscut pe cine-vă căruiea Ion Murariul, ca stoleriū, îi făcuse un dulap, că se îngrijă nu cum-vă să vie și pe la iel.

Unguriū, am auzit de asemenea, ies din groapă și

merg de-și cată cîveile pe a casă, dar nu fac reu ni-mănuî. Ceea ce ți se poate întîmplă iese ca să te sparrîi de iei. Nu știi înse dacă toți Ungurii sînt strîgoi. Pe cît îmi aduc a minte, ieșirea din mormînt iese un obicei al legei lor. Așa le dă voie D-zeul lor. Ungurii n'au acela-și D-zeu ca creștinii (adecă Romîni de aici din țară).

Strîgoii își au în slujba lor draci în chip de mîte. Au o casă de întîlnire și petrecere a lor. Strîgoaicele fac copii (e vorba de acele moarte, căci cele vii fiind în rînd cu lumea, pot face ori ce face lumea). Strîgoaicele iveau copii oamenilor și-i omoară. De asemenea iveau și straie de la oameni și se îmbracă cu iele și anume strai-le cele de prisos. Ieată o dovadă:

O femeie din sus de pe la Folticeni, făcuse mai mulți copii, dar n'avuse parte de dinșii. Îi găsea morți cu fața în jos și vineți pe spate ca cum ar fi fost săgetați.

Într'un rînd cînd ieră să facă și ieră moașa lîngă dînsa în vremea trudei veni o mîță străină și începî a mîorlăi. Moașa de năcaz zise:

— Ciți mîță! Ce? Vrai să te moșesc și pe tine? Atunci mîța să făcî nevăzută.

După ce făcî femeiea bine și se sfîrși treaba, moașa stătî la masă, mîncă bine, bău și porni a casă.

Pe drum îi ieși înaintea un om, îi zise să meargă cu dînsul și de-odată se trezi, într'un hraiî mare de casă cum nu mai văzuse. Acolò ierău mai multe femei, dintre cari una se trudea de facere. Moașa le-a cunoscut că sînt strîgoaice dar n'a avut ce face: a moșit'o. Ierău și bărbați cari împreună cu femeile jucau și cîntau și chiueau.

După ce făcî strîgoaica începî a răcnî că o dor țitele de lapte. Avea niște zătoare mari până la genunchi, țifoai de lapte. Cum strîga iewa, veni o mîță. Tocmai mîța ce văzuse moașa la lehuza de care am spus. Strîgoaica porunci mîței să-i aducă un copil. Mîța ieși și îndată se întoarse cu unul.

Strîgoaica luă copilul îl puse la țîță și după ce sup-

se din una îl luă frumușel cu mîna și-l bătù în spate pănă ce vărsă tot dintr'insul, apoi îl puse îear la ceialaltă țîță și tot așa făcù pănă ce-î supse tot laptele. Apoi chie-mă mița îi dete copilul și-î spuse să-l ducă la mama lui și să-l puie cu fața în jos la locul unde l'a găsit.

După aceea strigoaica căpătă gust de vorbă, mîncă și cerù straie să se îmbrace. Mița îear îi spuse că știe într'un loc un dulap plin de straie cari nu le mai poartă nimene și s'a dus chîiar de i-a adus.

Cînd văzù baba straile, i se părù că le cunoaște și cum îeră strigoaica îmbrăcată, puse mîna feștelită pe spatele ieî.

În sfîrșit poate ar fi mai văzut ce-va și baba; înse au cîntat cucoșii și de-o dată s'au făcute nevăzute și casă și totul, îear iea s'a trezit înglodată într'o mocirlă. Atunci a priceput iea că mița îeră dracul. Și precum a gîndit așa a și fost, se zice.

Cînd s'a dus a casă, la lehuză găsi copilul cu fața 'n jos mort și vînat pe spate; îear în dulap găsi pe-o rochie semnul cel de mîna ce i-l făcuse iea.

Pentru aceea ca apărare de strigoî se pune în horn o mătură, îear în pat la copil trei fire de mătură pără-sită, o căciulie de usturoiû legată cu o bucată de postav roș și un cuțit de găsit.

Strigoî pot să facă strigoîû pe cine-va, dacă acela se adimenește ori se apucă să le respundă.

Un băiet a văzut coada unei strigoaice care vra să se scalde, a spus la alți băieți și au alungat'o cu bulgări. Noaptea îl strigă strigoaica pe nume și dacă ar fi respuns se făcea și iel strigoîû.

Afară de coadă strigoî pot avea și alte semne pe trup.

Tot în sus spre munte, pe la Folticeni, la priveghiul unei femeî moarte, cum ședea moarta pusă într'o tindă, de o dată ca din senin veni un cal alb și începù să o lovească cu picioarele de dinainte în cap. Cei de față s'au spăriet toți și au fugit, îear moarta strigă cît putea să

o scăpe. Chip de scăpare înse n'a fost până la cîntători cînd calul s'a făcut nevăzut.

Calul ieră însu-și dracul, care se vede avea vr'o răfueală ce-va cu moarta; iear iea ieră strigoaică. A douazi demineată s'a găsit la pulpa unui picior al iei patru țite mari ca de vacă.

Moarta ieră strigoaică și se zice că avea obiceiul să iea mana de la vaci. — Ca să apere vacile de dinsele se pun brazde în parî la poartă spre sf. Gheorghe.

Ieată acuma și alte lămuriri primite din distr. Romanați și Dolj.

Dl. *Sachi Soiculescu* din Caracal ne spune că pe acolo cît și prin județul Dolj se crede că strigoii sînt cu picioare de cal ori de găină și că omoară oameni sugîndu-le sînge. Ieată pe scurt două povești.

Ion Stan a spus că într'un sat ieră un om bogat care avea o fată foarte frumoasă. La o nuntă nu îndrăzneau flăcăii să o iea la joc; numai ce veni unul străin bine îmbrăcat și o pofti. Pe cînd jucau văzură că flăcăul avea picioare de cal și unul cite unul fugiră toți nuntașii; remase numai fata cu strigoitul. Acesta o îndemnă să meargă cu dînsul și o duse până la ținterim și atunci văzù și fata că avea flăcăul picioare ca de cal și a-pri-ceput ce ieste. Strigoitul a lăsat'o să meargă a casă, dar i-a zis nu cum-va să spue ce-va mîni-sa ori tătani-su cî-i va omorî. Fata a spus și în adevăr strigoitul s'a ținut de cuvînt și într'o sară a omorît pe mamă în alta pe tata; pe fată se vede că a luat'o, de vreme ce nu se mai văzù prin sat.

Altă poveste ieste următoarea:

Stancu Vasile din județul Romanați istorisește că ieră într'un sat un flăcău care nu venea pe la rude de cît noaptea. De la o vreme începù a le omorî una cite una. Rudele cite scăpaseră alergară în sfîrșit la primariù și-i spuseră cum ieră treaba. Merseră la mormînt și găsiră pe strigoiu cu fața 'n jos și cu gura plină de sînge, l'au omorît cu pietre și i-au bătut și un par în inimă.

Dl. *Aureliu Turcu* student în București ne scrie de asemenea un răvaș în care aflăm lucruri foarte însemnate.

D-sa ne spune că pe la *Tirgoviștea* se crede că puterea strigoilor iese mai mare pe la miezul nopții și că la cîntatul cucușilor (se vede că spre ziuă) se pierde.

Fapt însemnat iese un chip de a cercă de iese în vre un mormînt îngropat un strigoiu. Se aduce un cal și se mină peste mormînt, dacă-i mortul om de iștialaltî calul trece; de nu, orî cît l'ar bate, nu voește să treacă. Prietenî de ai D-lui Turcu i-au spus că nu mai departe de cît vre-o zece ani în urmă au fost de față la asemenea încercări.

D-sa își aduce aminte că a auzit povestindu-se că, sînt vre-o doi-spre-zece ani, a murit femeea unui om. Botea, care locuea în partea muntoasă a Valahiei (în ce județ?). Femeea tot venea la dînsul pe la miezul nopții, cînd ieră omul singur; iear dacă ședeau cu dînsul alții nu se arătă, chiar sergentul de uliță zicea că vede pe la vremea aceea o ființă ca cea descrisă de bărbat. Mer-seră la mormînt și cercară cu calul și văzură că ieră strigoaică, o dezgropară și-i bătură un piron de fier prin inimă așa de lung că se prinse în secrii după ce stră-punse trupul moartei, curse mult sînge negru și apoi nu se mai arătă soțului.

O femeie bătrînă a spus D-lui Turcu că într'o vară dormind afară a simțit pe la miezul nopții că i s'a așezat pe piept un ce greu și că acel ce-va trebuie să fi fost un strigoiu, nu alta. Altă femeie i-a spus că de cîte orî dormea singură, pentru că-i ieră dus bărbatul de a casă, venea un strigoiu pe la miezul nopții și aruncă lucrurile din casă în toate părțile. Femeea de frică se acoperea cu plapoma peste cap și se îndesă în perină.—Aceasta credea că poate să fi fost vre o stafie și, nu numai de cît chiar strigoiu.

Un om fiind apucat de noapte într'o liveadă, în spre ziuă, a văzut mai întăi că orî unde mergea îl urmau niște

scinței ca cele din țigară. Nu vedea nemică alta, dar cînd se plecă să rumpă niște frunze de jos, a văzut plecîndu-se altă ființă tot în același loc și făcînd întocmai ca dînsul; cum se ridică iearăși nu vedea nemică. Faptul s'a repetat în tocmai de mai multe ori în demineața aceea. Cînd ieși din livele nu mai vedea scinței, dar zări din nou ființa cea ciudată și văzù că avea picioare subțiri ca animalele (cred ca la cai, etc.), acuma se pusesese dihaniea pe ris cu hohot; dar la cîntatul cucușilor pieri.

De la Tulcea am primit ce-vă în această privință de la Dl. Z. N. *Filotti*, abonat de ai noștri. Dar știrile se rapoartă, una la județul Covurluiu și alta la Ploești (județul Prahova).

Un om care a fost în slujbă la un boieriu din județul Covurluiu, zice că mergînd o dată la vin într'o hrubă, a sărit la dînsul un cucuș; i-a stîns lumina și a început a-l ciupi. Mai de mulți i se spusese că în hrubă ăste strigoii, un cucuș; dar iel nu crezuse. După întîmplarea aceasta a fost bolnav mai multă vreme și s'a și dus de la stăpînul acela.

D-sa ne spune că asemenea vedenii se arată mai ales oamenilor de la munte și că de cei ce cred în strigoii și chiar spun că au văzut se află în toate păturile societății

De la un sat din județul Romanului ni se scrie că cuvintele ce ziceau strigele cînd dădeau cu limbele cele de meliță în soldat ierau următoarele: „*Ieu dau și nu taiu*“, iear soldatul zicea: „*Ieu dau și taiu*“. Aice în Iași, spune Speranța, că a auzit că strigele ziceau: „*Ieu dau și nu doare*“, iear soldatul „*ieu dau și doare*“. Istoria cu soldatul se cunoaște și prin județul Roman, inse se înțelege că spun că s'a întîmplat pe acolo! —

Materialul strîns ăeste îndestulătoriu pentru a întemea o explicare științifică a nașterii unor astfelu de credinți, de aceea în numărul viitoru voiu arătă cum se pot ex-

plică. Dar material mai așteptăm din Muntenia, Besarabia, Transilvania, pentru a putea apoi păși la asemănarea credințelor acestea de la Romîni cu ale popoarelor ce ne încunjoară și cu ale altora mai îndepărtate.

I. Nădejde.

Ieste oare spirit ca ce-vă deosebit de materie ?

De mai multe ori a fost vorba în treacăt despre chestia de ieste și spirit pe lingă ceea ce numim materie, acuma vom luă această chestie din nou și vom arăta mai cu samă ce lovituri aduc boalele mintale teoriei ce admite spirit ca substanță cugetătoare.

Ieată o dovadă în scurt că în lume nu ieste de cît materie și spațiu și că prin urmare toate fenomenele trebuie să aibă pricina în materia în mișcare.

Înainte de toate un ce care are ființă ca ce-va deosebit și oare-și cum de sine stătătoriu în spațiu trebuie să aibă întindere în toate părțile, adecă lungime, lățime și grosime. Dacă zice cine-vă spiritul ieste în spațiu, de pildă într'o cameră în care se află un om, și tot o dată va zice că deși ieste ca ce-va deosebit de materie nu ocupă nici cît de puțin loc în spațiu, nici un milimetru cub, nici a biliona parte dintr'un milimetru cub, în scurt nici un loc ori cît de mic, nu putem face alta de cît ori să zicem că cel ce susține asemenea lucruri nu înțelege sîngur vorbele ce întrebunțază ori că voiește să-și bată joc de noi. În adevăr altă-cevă ieste a zice că prin observarea fenomenelor sufletești ce se petrec, noi nu le simțim ca întinse, ca ocupînd spațiu și altul cu totul deosebit lucru a zice că în spațiu pe lingă materie mai ieste și spiritul, care nu-î nici spațiu nici materie, și totu-și deși se află în spațiu, dar nu ocupă nici cît de puțin loc.

Prin urmare tot ce are ființă în lume trebuie să fie întins.

Tot ce ieste întins, adecă tot ce ieste în lume, poa-

te fi orî penetrabil orî nepenetrabil. Se înțelege că nu poate fi o a treia grupă, căci dacă o parte din cele întinse iese penetrabilă și alta nepenetrabilă cum ar mai putea fi altele?

Ceea ce iese întins și nepenetrabil se numește *materie*, căci pe lingă că-i întinsă, fie-care particică de materie astfelîu ocupă locul său în cît nu lasă pe altă particică să-l ocupe în acela-și timp cu dînsa. Poate să fie alungată din locul ocupat, dar în acela-și timp cu dînsa nu poate stă și altă părțicea.

Ceea ce iese întins și penetrabil se numește spațiu, în adevăr spațiul iese întindere penetrabilă, căci o părțicea de materie nu întimpină nici o împotrîvire pentru a ocupă o parte din spațiu și în acela-și timp se află și spațiul ocupat și materia ce-l ocupă, în acela-și loc.

Rezonămîntul făcut îl putem pune sub forma următoare :

Tot ce iese în adevăr, ca ce-va deosebit, iese întins.

Tot ce iese întins, adevă tot ce iese în adevăr în lume, nu poate fi de cît orî penetrabil — spațiu, orî nepenetrabil — materie; deci nu iese în lume de cît spațiu și materie.

Nu se poate zice că acest rezonămînt iese neîntemeiat pe fapte, căci trebuie să fie privit numai ca o sistematizare a rezultatelor date de știință. Cine nu știe că materia iese întinsă, spațiul întins și că ce-vă neîntins nu poate există? Și totu-și din aceste cunoștinți urmează logic că nu iese în lume nici Dumnezeu, nici spirit, nici putere și că toate fenomenele trebuie să-și găsească explicare în materie.

Această închiere stă în legătură cu rezultatele la cari au ajuns fizicii din timpul nostru. Se știe, că înainte se închipuiseră *puteri* neînțelese, ca *atragera*, *respingerea*, etc. Se socotea electricitatea, lumina, căldura, magnetismul ca niște *puteri*, pe urmă le-au crezut niște gazuri foarte subțiri și acuma au ajuns să afle că nu trebuie să-și închipuie așa numitele puteri naturale de cît ca

chipuri de a lucra de ale materiei. Acuma nu se mai admite că particulele materiale se atrag prin lucrarea unei puteri neînțelese, care lucrează la orî ce depărtare și chiar prin spațiul gol, ci că particulele materiei sînt împinse una cătră alta prin izbiturile *eterului* (și acesta iese materie sub o formă mai simplă). Celelalte fenomene naturale se pot reduce la materie ordinară orî la eter în vibrare (tremurare) orî în mișcare de alt-feliu. Se înțelege că aice nu vom intra în amărunte asupra teoriilor celor nouă din fizică. Vom arăta aceste chestii pe rînd, vorbind cînd despre fenomenele electrice ca în articolul intitulat *Electricitatea*, cînd de altele și apoi vom ajunge la teoria generală a unității puterilor fizice și la cauzele lor curat mecanice. — Înainte de toate se știe că ceea ce noi numim căldură, lumină, sunet, miros, gust, sînt numai senzațiuni sau simțiri de ale noastre, aceste sînt fenomene sufletești și afară ne dovedește știința că nu aflăm ca pricină a acestor senzațiuni de cît materie în mișcare. Cel mai lămurit exemplu iese cel cu *sunetul*.

Sunetul așa cum îl avem în minte iese firește o simțire a noastră. Cine nu știe înse că în afară în corpurile sunătoare nu iese altă ce-vă de cît o tremurare a particulelor? Clopotul cînd sună, struna cînd zbirnie, — tremură; aerul cînd sună tremură de asemenea și aceste tremurături ajung până la nervii auzului și pricinuesc întrînșii schimbări cari se întind până la acele grupe de celule nervoase, unde materia în mișcare iese însoțită de senzație. Senzația înse nu trebuie să o confundăm cu fenomenele ce se petrec afară din noi. Sunetul nu iese în lumea din afară, ci numai în lumea așa zisului suflet. Tot astfel vine cu lumina, căldura, mirosul, etc. Decî pentru știință lumea se reduce la un spațiu fără de margini în care se află materie ordinară și eter. Materia ca și eterul sînt formate din particule despărțite unele de altele prin spațiu gol în care se mișcă în felurite chipuri, în jurul osiei lor și din coace în colò adecă yibrează sau tremură. Unele din aceste tremurături sau mi-

șcări comunicîndu-se pînă la nervii animalelor și prin a-ceștia, mai mult sau mai puțin schimbate, pînă la centre nervoase fac ca în acele părțile materiale să se formeze așa zisele senzațiuni.

Dar va zice cine-vă: poate că ie adevărat că Dum-nezeu, spiritul, forța să fie și iele întinse. Cum că iește așa, cum că unii spiritualiști au fost împinși să re-cunoască puterea dovezei, adevă că nu poate să fie ce-vă care să existe așa cum există și materia și cu toate a-cestea să nu fie întins, — se vede din studiarea scriirilor spiritualiste. Să vedem înse ce ar urmă dacă vom ad-mite că spiritul, de pildă, iește întins.

Fie deci spiritul întins. — Atunci ne rămîne să ve-dem de-l putem admite penetrabil ori nu. Dacă am zice că-î penetrabil am zice că spațiul gol iește spirit; a zice că iește nepenetrabil ar însemna că materia iește spirit. În întăea presupunere am ajuns la o închiere absurdă, în a doua am dat dreptate materialistilor, căci am zis că ceea ce numim materie și cu ceea ce numim spirit iește unul și acela-și lucru.

Tot astfeliu am păți cu Dumnezeu și cu puterea, atîta deosebire că Dumnezeu și puterea nici nu sint în lume, pe cînd în adevăr un singur *ce* iește și ceea ce numim spirit și ceea ce numim materie.

Ieată una din dovezile ce aduc dualiștii despre exis-tența spiritului.

„Se știe că creerii cari după materialiști ar fi în-zestrați cu cugetare, simțire, etc., sint alcătuiți în partea lor cenșie din nenumărate mii de celule și fie-care ce-lulă din milioane de părțile materiale despărțite unele de altele prin spațieri goale. — Cum s'ar pu-tea ca o asemenea grămadă de părțile despărțite să dea naștere unui singur *ieu*, dacă niște celule simțesc și altele cugetă, cum se poate să zic *ieu* cuget și simțesc, să pun acela-și *ieu* ca subiect al unor acte sufletești în-deplinite de părțile deosebite unele de altele prin spa-țiu gol? Așa dar în presupunerea materialistilor nu se

poate explica unitatea ieului, adecă de ce fiecare din noi are un singur ieu și nu mai mulți neatirnați sau cel puțin străini unul de altul. — Pe cînd, după dualiști, se înțelege lucrul foarte ușor, dacă admitem că afară de materia cenușie a creerilor mai iese și spirit care poate lucra asupra ieii și de asemenea poate fi ațîțat de materia cenușie. Atunci lesne s'ar înțelege unitatea ieului, căci fiind spiritul unul, fără părți despărțite una de alta și primind ațîțări de la toată coaja cenușie, adecă petrecîndu-se într'insul senzațiunile (sunet, miros, lumină, căldură, etc.) vroințele și cugetările, firește că se va zice că acela-și ieu (adecă spiritul), cugetă, voiește și simțește. Chiar dacă unitatea ieului ar fi așa de tare și neschimbătoare cum o arată dualiștii în această dovadă, tot s'ar putea explica și de cătră materialiști, inchipuind o particică materială care să nu mai poată fi împărțită și la care s'ar comunica ca la un centru toate mișcările particicelor ce alcătuiesc coaja cenușie a creerilor. Presupunerea materialistilor nu iese mai puțin îndreptățită de cît a dualiștilor și încă acești din urmă sînt siliți să admită lucruri adsurde, adecă un spirit fără întindere, pe cînd materialității se pot mulțămii cu o particică materială cu întindere înse care să fie cea mai de pe urmă până la care se poate desface materia.

În sine însu-și fenomenul cugetărei, simțirei, etc. nu-l explică nici cei cu spiritul cugetătorii, nici cei cu materia. — Tot așa de mult înțelegem cînd ni se spune că iese o substanță deosebită de materie care cugetă, etc. — cît și cînd ni se spune că particicelele de materiei cugetă, dacă sînt puse în anumite împrejurări de mișcare, etc. După ce am limpezit faptul, că nu se explică nici de unii nici de alții cum cugetă materia sau spiritul și prin urmare după ce am arătat că trebuie să ne hotărîm între aceste două presupuueri prin alte fapte, vom merge mai de parte și vom vedea dacă trebuie să ne mulțămim cu dovada adusă la început că nu poate fi în lume de cît spațiu și materie, ori dacă nu cum-va mai sînt și fapte

bine cunoscute cari să ne pună în stare a alege între cele două ipoteze.

Se știe că între fizici a fost în delung desbinare în privința pricinii luminei. Unii credeau că lucrurile luminoase aruncă în toate părțile particule materiale cari cu iuțală foarte mare se mișcă prin spațiu și dacă străbat în ochii noștri și ațită îndeajuns prin loviturile lor nervul văzului, atunci se pricinuește în noi senzația numită *lumină*. Alții credeau că lucrurile luminoase nu trimet particule materiale, ci că tremurarea materiei aceluși lucru se comunică prin eter și se întinde tot mai departe până ce ajunge de se mișcă și eterul din ochii noștri și ațită nervul optic, apoi această ațitare pricinuește ori iese însoțită în unele părți ale creerilor de senzație de lumină.—Cum ieră să se aleagă care din aceste două presupunerii iese adevărată? Matematicii au supus la calcule amîndouă presupunerile și au tras felurite închieri. Unele din acestea se potriveau la amîndouă presupunerile, s'au găsit înse cîte-va cari nu se potriveau. Anume după teoria di'ntăiū (că corpurile luminoase aruncă particule materiale—*emisiunea*) urmă că în sticlă să se miște lumina mai iute de cît în aer; după adoua (a undulațiunilor) din potrivă ieșea că în sticlă trebuie să se miște mai încet.

Pe timpul cînd s'au tras pentru întăiea dată aceste închieri nu se putea încă măsura iuțala luminei în sticlă și în aer și încă pentru depărtări mici; mai pe urmă înse s'au găsit mijloace și ieată că s'a dovedit că în adevăr în sticlă se mișcă lumina mai încet, . . . decî teoria emisiunii a fost le,ădată, ca una ce nu se mai potrivea cu faptele bine cunoscute. Altă lovitură care ieră în stare să nemicească teoria emisiunii a fost dată de faptul dovedit că lumină cu lumină poate da ori întunec ori lumina mai mare după lungimea razelor ce se întilnesc în același punct. După teoria emisiunii trebuia ca cu cît se adună mai multă materie luminoasă într'un punct cu atîta să fie și lumina mai mare; pe cînd după teoria un-

dulațiunilor dacă mișcarea părțicelilor de eter în capătul unei raze va fi tot într'aceea-și parte cu cea din capătul celeilalte, atunci efectul va crește; din potrivă dacă mișcările vor lucra una în potriva alteia, atunci efectul se va micșura ori chiar se va face de o potrivă cu zero. Apoi faptul are paralel la sunet, despre cere se știe că ie pricinuit de tremurături ale părțicelilor materiale și nu de un feliu de materie aruncată de corpurile sunătoare. Și la sunet s'a dovedit că două raze de sunet întilnindu-se, pot pricinui ori sunet mai tare ori liniște, tăcere. Prin urmare faptul observat la lumină ieră zdrobitoriu pentru teoria emisiunei, care trebuie să fie alungată din fizică și nici într'un chip pusă alătura cu a undulațiunilor.

Așa voim să facem cu presupunerile dualiștilor și să le asemănăm cu ale materialiştilor spre a vedea dacă nu se găsec fapte nepotrivate cu vre-una din acestea și să știm astfel de care să ne ținem.

Dualiștii ne spun că din presupunerea lor (deși cum am spus chiar presupunerea ieste greșită și nepotrivată cu rezultatele științelor), urmează că iel trebuie să fie unul și în adevăr așa ieste: un ce ca spiritul admis de dînșii fără întindere, deci fără părți feliurite și unic pentru fiecare om nu poate de cît să împingă la credința că iel ieste unul.—Dar cum remine cu presupunerea, cînd vom arăta cazuri bine constatate în cari se afă în acela-și om două ieurī ori în acela-și timp ori pe rînd? Mai întăiū ieată fapte luate dintr'un articol al lui *Azam*, intitulat „Les altérations de la personnalité“, și publicat în „Revue scientifique“, No. 20, 1883, 17 Noemvrie.

„Omul cu minte sănătoasă are cunoștință desăvirșită despre personalitatea sa, știe cine-ī, și memoria îi spune cine a fost, conștiința îi cirmuește faptele cu ajutoriul inteligenței și moralității; are o viață deosebită, a sa. Apoi pentru ce-ī ce-l încunjoră, ie o persoană deosebită de celelalte, cu semne deosebite.

„Dar întregimea acestei stări nu se întilnește la toți; sint împrejurări cînd omul pierde cunoștința ielului său,

sau se crede altul cine-vă, sau nu știe cine a fost iel până atunci; într'un cuvînt, unul orî se crede altul de cît cel ce iese, orî neștiind cine-î, lucrează, deși teafăr la minte, ca și cum ar fi într'însul două persoane deosebite cari nu se cunosc una pe alta și sînt cînd una cînd alta în acela-și trup. De aice urmează că trebuie să cercetăm pe rînd două felii de turburări ale cunoștinței personalității: 1) cele datorite unei stări bolnăvicioase a minții din vre-o pricină oare-care; 2) cele ce se pot întîlni la persoane cari, deși nu-s smintite, în înțelesul dat acestui cuvînt de obicei, sînt din cînd în cînd în stări orî firești orî pricinuite prin feliurite mijloace, sau sînt supuse la boale nervoase ca epilepsia, horeea, isteria.

„Turbările de cari am pomenit mai întăi se observă dacă luăm feliurite substanțe; însoțesc de asemenea unele boale și nebunia. Voiî întră aice în amănunte fără a stărui prea mult asupra faptelor conosciute de toți.

(Va urmă) I. Nădejde.

FELIURIMÎ.

Am arătat o dată cum a ajuns Dl. V. A. Ureche a vedea în femeea din balada *Păunașul codrilor* un tip de nobleță, de mai știu ieu ce. Și pentru ce. Număi pentru că în loc să-și ajute bărbatul cu care trăea și pe care îl iubea, așteaptă cu sînge rece care din doî va dovedi, Păunașul orî bărbatul, spunînd că se va iubi cu cel ce va birui! Acumă găsim în *Albumul Macedo-Romîn* altă pildă de de așa felii de înțelegere adincă a lucrurilor celor mai simple și mai lămurite. Fericitul explicătoriî iese Dl. Melidon. La pag. 73, a numitului album se află un cîntec în dialectul macedonean, cules de Bolintineanu. Ieată-l așa cum stă în album cu traducere cu tot, fără să ieu vre o răspundere pentru ce-vă și apoi vom vedea ce zice cîntecul și ce Dl. Melidon.

Mi s'a aurit tru asta uație
Că ma zor dada nu se fație,

Când mi tinesce câtă vor ora,
Perili din capul mi se rescóla.
Ma tu, țe ai casa aparte,
Tu, chiara fata, gura de miere,
Striga și guia s'vin ti dormiere,
Ca escu doritú de sinele tale, . . .
Ma Dumnedieu să ni dea rabdare!

Traducere:

Mi s'a urit întru astă viațiã,
Ca mai de durere nu se póte.
Când mă tinesce câte o órã
Perii din capú mi se rescólã.
Dar tu ce ai casa la o parte,
Tu, scumpa fatã, cu gura de miere
Strige-mě să vin la tine să dorm
Cãci sînt doritú de sinurile tale, . . .
Dar, Dumneđu de să ne dea rabdare!

Ce spune poetul înțelegem ușor, ce-vã de felii a-cesta nu lipsește prin poeziile cunoscute, dar Dl. Melidon iese mai cu cap, ascultați: „Mě făcea să věz apoi câtú de naivã, dar cît de puternicã, iese amintirea acestor romini pentru Dacia lui Traian, pe care o invoacã ca pe o fatã cu gura de miere, ce are casa mai la o parte, adicã mai feritã de amestecul streinilor, de rãul cãrora Rominiilor de preste Dunãrea, li se rescóla părul în vârful capului și nu le mai tenește nici o órã. Vãzînd însă cã li iese peste putință ca să treacã Dunãrea la sinul nostru, ei se întorc cãtre Dumnedieu și se roagã ca să li dea rabdare.“ Așã dar de la un Român care dorește pe iubita lui, Dl. Melidon a ajuns să scoatã ca Rominiilor din Macedonia (vedați ce mehenghi) doresc de noi și vorbesc figurat! În loc de „sinele“ orî „sinurile“ fetei, Dl. a crezut cã iese vorba de sinul D-sale! Asemenea scoalã ciudatã și hazlie oãre mult timp ne va împlia calea cu tot felii de nãluciri? Remîne la tinerime să respundã. Firește cã nu urmeazã, cum cred unii, cã iste de ajuns să fii tînãr pentru cã să fii politic mare, om de știință și altele, mai trebuie și știință care se capãtã prin muncã.